Erityisvinkkariopas:

työtapoja erityisryhmille vinkkaamiseen

Lukuvimma -hanke

2023 -2024

Aluehallintovirasto

Sanataidekoulu Aapeli

KUOPION KAUPUNGINKIRJASTO

Oppaan käyttäjälle

Hei! Kiva, että tartuit Erityisvinkkari-oppaaseen!

Opas tarjoaa käytännön ohjeita ja materiaalia yläkoulun (sovellettavissa myös alakouluun) erityistä tukea tarvitsevien oppilaiden kirjavinkkaukseen, kirjastonkäytön opetukseen sekä erityisnuoren lukuinnon herättelyyn ja lukijuuden tukemiseen. Opas avaa käytänteitä ja ohjeistaa yksityiskohtaisesti, toistoja hyödyntäen. Tyyli on tietoisesti valittu ja kuvaa tapaa, jota suosittelemme myös erityisoppilaiden kanssa käytettävän. Mitä selkeämpi ja pilkotumpi asia, sen helpompi nepsynuoren on ottaa asia vastaan.

Hanketyöntekijät kertovat mielellään lisää. Ota siis rohkeasti yhteyttä:

Riikkamaria Korhonen sanataidekouluaapeli@gmail.com

Raija Savinainen raija.savinainen@kuopio.fi

Kiitoksemme yhteistyöstä Hatsalan yläkoulun henkilökunnalle ja erityisopettajille Laura Hakkaraiselle ja Riikka Westmanille. Erityiset kiitokset saavat Lauran ja Riikan ryhmien erityisoppilaat, joiden kanssa työskentely oli tämän hankkeen parasta antia.

Tähdellä merkityt tekstit ovat otteita hankkeeseen osallistuneiden opettajien loppupalautteesta ja niiden käyttöön on pyydetty lupa.

Hanke-esittely

Lukuvimma -hanke oli AVI-rahoitteinen Kuopion kaupunginkirjaston kehittämishanke, ja sen kohteena olivat yläkouluikäiset, pienluokilla opiskelevat oppilaat, joilla oli erityisen tuen tarve. Hankkeen tavoite oli herättää lukuintoa ja tukea nuoren lukijuuden kehittymistä.

Kirjastonkäytön opetuksella pyrittiin nuoren itsenäiseen kirjastossa toimimiseen. Hanke toteutettiin 1.9.2023 – 31.5.2024 välisenä aikana, ja yhteistyökumppanina Kuopion pääkirjaston lasten- ja nuortenosastolla olivat kaksi Hatsalan koulun yläluokkien 7. ja 8. lk pienryhmiä opettavaa opettajaa sekä heidän oppilaansa, joita oli yhteensä 21. Hankkeessa työskentelivät Riikkamaria Korhonen Sanataidekoulu Aapelista ja pääkirjaston lasten- ja nuortenosaston informaatikko Raija Savinainen.

Hankkeessa kokeiltiin mielenkiintolähtöistä tapaa herättää lukuintoa erityisopetuksen oppilailla. Mielenkiintolähtöinen työskentely antaa ryhmän kanssa työskentelevälle mahdollisuuden tutustua heihin paremmin ja saada ideoida siihen, miten juuri tämän ryhmän kanssa kannattaa toimia ja millaisia aktiviteetteja teettää. Myös oppilailla on työskentelyn aikana mahdollisuus tutustua paremmin ohjaajiin, jolloin mahdollistuu turvallisen ja luottamuksellisen työskentely-ympäristön luominen. Hankkeen alussa oppilaille tehty alkukysely ohjasi osaltaan hankkeen sisällön ja työskentelytapojen valintaa.

Hanketyöskentely jatkui läpi lukuvuoden kerran viikossa useimmiten 1 oppitunnin (45 min.) verran, mutta kirjastokäynneille oli varattu kaksoistunti (90 min.). Ryhmän kokoonpano vaihteli siten, että osaan työpajoista osallistuvat kaikki 20 oppilasta ja osaan peräkkäisillä viikoilla 7. ja 8. lk oppilaat, eli puolikkaat ryhmät.

Kommunikointi opettajien kanssa pysyi tiiviinä läpi hankkeen ja mahdollisti erityisnuoria huomioivan toimintatavan kehittämisen, joka palvelee ja istuu myös kirjaston toimintamalleihin. Opettajilta saadun palautteen ja hankkeen aikana saatujen havaintojen pohjalta luotiin tämä Erityisvinkkari-opas.

Vinkkaajalla on erityisvinkkaamisessa erityinen vastuu oppilaiden lukemiseen ja kirjoihin suhtautumisen ns. kynnysten alentamisen tukemisessa, ettei toiminta käänny itseään vastaan.

Sisällysluettelo

Hyvä tietää ... 6
Ajankäyttö ... 6
Yhteistyöstä sopiminen ... 7
Ryhmän kanssa toimiminen ... 8
Sisältöjen valinta ja kokonaisuuden rakentaminen ... 11
Toimintaan sitouttaminen ... 13
Vinkkaukset ... 15
Kirjastovierailut ... 17
Jatkuvuus ... 19

Tutustumiskäynnit - mielenkiinnon kohteiden selvittäminen ... 20
Tutustumisharjoitukset ... 21
Oman mielipiteen muodostaminen ... 23

Kirjavinkkaukset ... 25
Genrevinkkaukset ... 26
Aihevinkkaukset ... 28
Tietokirjavinkkaukset ... 30
Sarjakuvavinkkaukset ... 34

Kirjastovierailut ... 36
Kirjastovierailu: tietokirjat ... 37
Kirjastovierailu ja tietokirjavinkkaus ... 40
Kirjastovierailu: sarjakuvat ... 41
Kirjastovierailu: kertomakirjallisuus ... 42
Kirjastovierailu: kirjastonkäytön opastus ... 44

Liitteet

Hyvä tietää

Ajankäyttö

Ryhmän kanssa työskennellään mielellään useita kertoja. Alkuun tarvitaan tutustumiskerrat (oppilaat tutustuvat kirjastolaiseen ja kirjastolainen oppilaisiin), jolloin kerätään arvokasta tietoa tulevaa toimintaa varten. Työskentely lukemisen ja/tai kirjastonkäytön parissa vie 2 – 3 tapaamiskertaa. Työskentely järjestetään esim. yhden lukukauden aikana, kuitenkin niin, että oppilailla olisi vielä muistissa edellinen tapaaminen.

Työskentely 7 - 10 oppilaan ryhmän kanssa:
2 x 45 min. tutustumistapaamiset (tiedon keruu) luokassa
1 - 2 x 45 min. työskentely lukemisen parissa luokassa
90 min. kirjastoon tutustuminen

Yhteistyöstä sopiminen

Tiivis yhteydenpito opettajan kanssa helpottaa valmistautumista ja ryhmän kanssa toimimista. Usein erityisoppilailla on esim. neurokirjon piirteitä, jotka johtuvat neuropsykiatrisen kehityksen häiriöistä. Joillain voi olla erityisiä kiinnostuksen kohteita tai yhteiseen toimintaan liittyen tarpeita, jotka kirjastolaisen on hyvä tietää. Ryhmässä voi olla hyvin eritasoisia lukijoita; joku lukee intohimoisesti paksuja fantasiaromaaneja, kun toinen kamppailee selkokirjan kanssa ja kolmannelle on vaikea saada oma-aloitteisesti kirja edes käteen.
Yhteistyön jatkuvuudesta kannattaa huolehtia tapaamisten jälkeenkin. Kirjastolaisen on hyvä muistuttaa opettajia vuosittain.

Ryhmän kanssa toimiminen

Mitä useammin ja pitempään ryhmän kanssa pystyy tapaamaan, sen parempi. Erityisoppilaalla sopeutuminen ja uusiin ihmisiin tottuminen vie aikaa. Luokkaan tuleva uusi henkilö huomaa tämän esimerkiksi, kun kysymyksiin saa vastaukseksi kiroilua tai täyden hiljaisuuden. Nämä eivät ole henkilökohtaista, vaan nuoren selviytymiskeino uudessa tilanteessa. Erityisoppilaalla ensimmäinen tapaaminen voi menee pelkästään uuteen tilanteeseen sopeutumisessa, jolloin hän ei ole vielä pystynyt ottamaan vastaan kirjastolaisen esittelemää asiaa. Jos nimimuisti on hyvä, kannattaa opetella oppilaiden nimet ja käyttää niitä. Nimen käyttäminen vahvistaa oppilaan kokemusta huomatuksi ja hyväksytyksi tulemisesta sekä auttaa tämän kautta yhteisessä toiminnassa myöhemmin.

Erityisryhmissä tai pienluokilla opiskelevat hyötyvät toiminnan ennakoinnista, pilkkomisesta ja toiminnan sitouttamisen tavoista. Yhteisiä tapaamisia varten on hyvä luoda rutiinit, joissa toistuu aina samat aloitus ja lopetus tavat. Tämän rakenteen sisään jokaista tapaamista varten on hyvä miettiä selkeä tavoite, mitä oppilaille halutaan viestiä, kertoa, vinkata ja opettaa. Yksi tavoite yhdelle tapaamiselle on hyvä perussääntö alkuun. Tavoitteiden määrää voi kenties lisätä, kun toimintatapa ja yhteistyö on puolin ja toisin tuttua.

Tapaamisen rakenne tukikuvin

Istutaan piirissä

Tutustuminen

Valita kiinnostava kansi

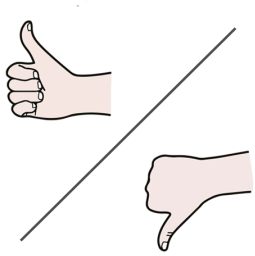

Peukalopalaute

Useat erityisoppilaat ovat tottuneet tukikuvien käyttöön myös koulussa ja vapaa-ajalla, joten kuvien merkitys ja käyttötarkoitus avautuu heille hyvin. Niiden käyttöä kannattaa hyödyntää esim. tapaamisen rakenteen esittelyssä tunnin aluksi ja siirryttäessä toiminnasta toiseen. Tukikuvia voi vapaasti etsiä ja tulostaa kirjastokäyttöön esim. Papunetin kuvatyökalua ja kuvapankkia käyttäen (https://papunet.net/). Oppaan liitteenä on muutamia esimerkkejä tukikuvilla kootuista tapaamisten rakenteista.

“Hyvä, että oli selkeästi kerrottu, mitä tunneilla tapahtuu.”

Sisältöjen valinta ja kokonaisuuden rakentaminen

Alussa kahden tutustumiskerran aikana luodaan yhteiselle toiminnalle pohja, jossa jokainen saa olla mukana omana persoonanaan, tuoda esille omia kiinnostuksen kohteitaan ja tulla kutsutuksi yhteiseen toimintaan. Järjestämällä tälle aikaa, sitouttaa erityisoppilaat mukaan tulevaan toimintaan. Tutustumiskerrat ovat myös oppilaiden mielenkiinnon kohteiden selvittämistä varten, joita tarvitaan vinkkauksessa. Tutustumiskerran sisällöstä enemmän oppaan kohdassa Tutustumiskäynnit s. 20

Kirjat valitaan sillä perusteella, että niissä käsitellään oppilaiden nimeämiä, heitä kiinnostavia aiheita. Huomioidaan myös tekstien pituus ja luettavuus ja käytetään selkokirjoja kun se on tarkoituksenmukaista. Tietokirjoissa keskeistä on kirjan käytettävyys ja selkeys sekä se, että lukija saa tekstin ymmärtämiseen tukea kirjan kuvituksesta. Sarjakuvista voi esitellä eri tyylisiä sarjakuvia, joissa kuvan ja tekstin osuus vaihtelee. Myös tekstausjäljen luettavuus on tärkeää. Aina kaikista oppilaiden mainitsemista kiinnostuksen kohteista ei vain löydy kirjoja tai sellaisia kirjoja, joita kannattaisi viedä tarjolle ko. ryhmälle. Tämäkin on hyvä oppilaille kertoa; tärkeää on, että heidän toiveensa on huomioitu.

Toimintaan sitouttaminen

Erityisoppilaiden on helpompi sitoutua yhteiseen toimintaan, jos kirjastolainen ja toiminnan rakenne ovat tuttuja ja yhteinen työskentely on säännöllistä. Irrallinen kirjavinkkaus tai kirjastovierailu voivat pahimmassa tapauksessa lisätä erityisoppilaan hämmennystä ja nostaa kynnystä kirjoja ja lukemista kohtaan, kun kokonaisuutta on vaikea hahmottaa. Toimintaan sitoutumista helpottaa ja nopeuttaa mm. tukikuvien käyttö. Tukikuvien käyttöä voi hyödyntää esimerkiksi tapaamisen rakenteen esittelyssä, uuden ja monivaiheisen asian opettamisessa kuten aineiston varaaminen (liite 7) ja asettamalla kirjahyllyn reunaan aihetta kuvaava tukikuva.

” Oli hyvä, että monella kerralla oli jotakin jo tuttua ja sitten jotakin ihan uutta.”

Esimerkki apuvälineestä hyllypaikan löytämiseksi:
Kirjahyllyjen laitaan voi asettaa tukikuvia, jotka auttavat oikean hyllypaikan löytämisessä esimerkiksi tietokirjahyllyllä. Kuva on paljon helpompi tulkita ja informatiivisempi, kuin luokitus tai vaikeasti hahmotettava sanallinen opaste, kuten ”ravitsemus”, ”yhteiskunta” tai ”luonnontiede”. Oppaan liitteenä ovat hankkeen kirjastokäynneillä käytössä olleet kuvat.

Erityisoppilaiden toimintaan sitoutumista auttaa, että tapaamisen toiminta käydään läpi yhdessä vaiheittain tukikuvia käyttäen, ja että toimintaosiot ovat selkeitä sisällön ja ohjeistuksen suhteen. Oppilaiden sitouttamiseen yhteiseen tekemiseen kannattaa nähdä vähän vaivaa aluksi, sillä sitouttaminen tukee oppilaan toiminnan ohjausta, mahdollisuutta keskittyä aiheeseen ja sen myötä kiinnostua ja oppia asiasta. Sitouttamisessa auttaa toistuvien rutiinien käyttäminen, jotka luovat ennakoitavuutta ja helpottavat toimintaa, vaikka tapaamisten sisällöt muuttuvat. Tapaamiskerran lopuksi voi myös ennakoida jo tulevaa, esim. seuraavalla kerralla olevaa kirjastokäyntiä.

“Koska hanke kesti niin pitkään, koin, että oppilaat tutustuivat teihin myös ihmisinä ja se oli yksi syy, miksi he myös odottivat Lukuvimma-tunteja.”

Toimintaan sitouttamisen yksi keskeinen ajatus on luoda oppilaalle aktiivisen toimijan rooli koko tapaamisen ajan. Tämä pätee niin tutustumiskerroilla, vinkkauksissa ja kirjastovierailuilla. Monella erityisoppilaalla on taipumusta ”vaipua” omiin ajatuksiin ja aktiivisen kuulijan roolin ylläpitäminen voi tuottaa haasteita. Osallistamalla, mutta ei pakottamalla, oppilaan vireystaso ja oma toiminnanohjaus mahdollistavat aidosti sen, että hän pystyy omaksumaan uutta tietoa ja kiinnostumaan aiheesta.

Kirjat ja lukeminen kiinnostavat erityisoppilaita, kun ne esitellään heille sopivalla tavalla, niiden aiheet ovat heitä kiinnostavia ja lukija löytää omantasoistaan luettavaa. Yksittäinen kirjavinkkauskerta pienluokassa ei ole tarkoituksenmukainen, vaan sitä olisi hyvä edeltää ryhmään tutustuminen ja heille sopivan luettavan kartoitus. Vaatimustasoa ei nosteta liian korkeaksi; tietokirjaa voi aluksi selailla ja romaanista lukea yhden luvun.
Kirjavinkkari jalkautuu oppilaiden omaan ympäristöön eli luokkaan, jolloin vältytään turhalta tilaan tutustumiselta ja sen mahdollisilta aistiärsykkeiltä. Tutussa paikassa oppilaiden on helpompi keskittyä vinkkaukseen ja muistaa siinä käsiteltyjä kirjoja.

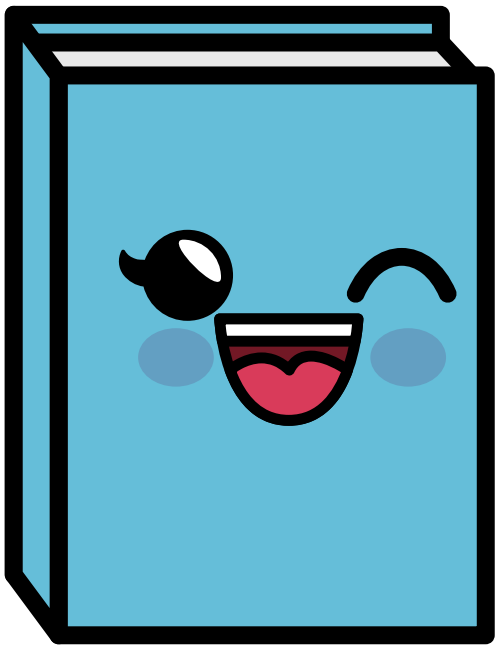

Vinkatessa on hyvä muistaa, että vähemmän on enemmän, niin kirjojen määrässä kuin kestossa per kirja. Yhdellä oppitunnilla voi vinkata esim. kuusi kirjaa. Vinkattavan kirjan kansi kannattaa heijastaa dokumenttikameralla ja näyttää miltä kirja näyttää kansien sisältä.

Kirjasintyylillä ja koolla on merkitystä mielekkäälle lukemiselle monella erityisoppilaalla. Oppilas sitoutuu paremmin vinkkaukseen, kun hän tekee esim. omaa vinkkilistaa vikkauskertojen aikana tai merkkaa kommentteja monisteeseen, jossa on vinkattavien kirjojen kansikuvat.

Kirjastovierailut

Kirjastovierailu järjestetään oppilaiden tai koulun lähikirjastoon. Paikalla kirjastossa on tuttu kirjastolainen ja ryhmän mukana on oma opettaja ja ohjaajat. Kirjastokäynnillä voidaan etsiä hyllystä ja lainata esim. kirjavinkkauksessa esiteltyjä kirjoja. Käynti tukee oppilaiden omatoimista selviytymistä / omaa toiminnan ohjausta kirjastossa – oppilas löytää jatkossa ne hyllyt, missä on häntä kiinnostavaa luettavaa ja osaa käyttää lainaus- ja palautusautomaattia. Kirjasto voi olla oppilaalle myös paikka, missä viettää aikaa ja vaikkapa pelata lautapelejä.
Kirjastovierailulla opetellaan paljon muutakin kuin kirjaston käyttöä; reitti koululta kirjastolle, julkisissa tiloissa liikkumista ja toimimista sekä erityisoppilaan kuormitusta lisäävien aistiärsykkeiden sietämistä.

Opettaja voi tuoda oppilaiden omat vinkkilaput ja monisteet kirjastokäynnille, joita apuna käyttäen oppilaat voivat etsiä kirjoja hyllystä. Vinkkari voi ennen oppilaiden vierailua varata vinkattuja kirjoja ja laittaa niitä hyllyyn oppilaiden löydettäväksi.

Kirjastovierailu pilkotaan 2-3 kertaan, jolloin yhdellä kerralla voidaan aidosti keskittyä sopivaan määrään asioita. Tilaan tutustuminen, lainaaminen pin-koodia käyttäen ja palauttaminen (liite 1). Vinkatun aineiston etsiminen ja muun (ei kirjat) aineiston esittely (liite 4). Aineiston varaaminen käyttäen harjoituskorttia, noutamisen ja uusimisen harjoittelu yhdessä kokeillen (liite 7).

Tilaan tutustuminen, lainaaminen PIN-koodia käyttäen ja palauttaminen

“Etsimisharjoitukset olivat hyviä. Kuvat varmasti auttoivat joitakin oppilaita.”

“Nyt he varmasti osaisivat myös ainakin jonkun verran etsiä myös itseään kiinnostavia kirjoja.”

Jatkuvuus

Kun aloittaa yhteistyön erityisluokan kanssa, kannattaa suunnitella toiminta useamman oppitunnin mittaiseksi kokonaisuudeksi, jossa tapaamiset sijoittuvat esim. yhden lukukauden ajalle. Jos tapaamisten väli on liian pitkä, erityisoppilaat ovat unohtaneet, mistä on kyse ja kirjastolainen joutuu aloittamaan uudelleen tutustumisvaiheesta.

Kun kirjastolainen ja ryhmä ovat tuttuja toisilleen, erityisoppilaat voisi tavata esim. vuosittain. Tälläkin välillä ryhmästä on jo lähtenyt oppilaita tai uusia on tullut mukaan. Tutustumiskerta ennen esim. kirjavinkkausta voisi edelleen olla paikallaan. Opettajalle voi ehdottaa vinkkausta tai kirjastokäyntiä, he eivät aina itse ennätä näiden perään kysellä.

Tutustumiskäynnit - mielenkiinnon kohteiden selvittäminen

Yhteishangen ja yhteisen toimintakulttuurin syntymiseksi on tärkeää, että kaikki tilassa olevat pyydetään mukaan osallistumaan tutustumistoimintaan (opettajat, koulunkäynnin ohjaajat, oppilaat ja vinkkari). Yhdessä toimiminen tasavertaisesti ja omien ajatusten jakaminen luovat yhteiselle toiminnalle me-henkeä ja luottamusta. Aikuisten osallistuminen (vinkkari, opettajat ja koulunkäynninohjaajat) ja itsestään jakaminen on nuorille käden ojennus yhteiseen toimintaan. Yhteishengen luominen tutustumisen avulla sitouttaa nuoria tulevaan toimintaa.

Oman mielipiteen muodostaminen ja tunnistaminen on olennainen osa kirjaan tarttumista ja lukemiseen sitoutumista. Taustalla voi olla nuorilla erilaisia haasteita ja asenteita, joiden purkamiseen ja ylittämiseen auttaa, kun vinkkari esittelee nuorta itseään kiinnostavan aiheen kirjoja. Kiinnostavien aiheiden selvittäminen suoraan kysymällä voi olla vaikeaa. Harjoituksella oman mielipiteen muodostamista voi harjoitella ja samalla vinkkari saa arvokasta tietoa vinkattavasta genrestä tai teemoista.

Tutustumisharjoitukset

Mitä tykkäät tehdä? -tutustumiskortit

Istutaan tuoleilla piirissä. Keskelle lattiaa on levitetty Mitä tykkäät tehdä? -kortit. Jokainen valitsee kortin, joka kuvaa jotain tekemistä, mitä tykkää tehdä. Jos kaveri on valinnut sen minkä itse olisi halunnut tai sopivaa korttia ei ole, voi tekemisen kertoa omalla vuorolla. Vinkkari aloittaa ja näyttää Mikä sinun nimesi on? -korttia ja kertoo nimensä. Seuraavaksi vinkkari näyttää Mitä tykkäät tehdä? -korttia, jonka jälkeen näyttää valitsemansa tekemiskorttia ja kertoo mitä tykkää tehdä.
Harjoitusta jatketaan myötäpäivään vinkkarin ohjaamana. Jokainen kertoo vuorollaan nimensä ja mitä tykkää tehdä. Vinkkarin kannattaa esittää lisäkysymyksiä, jolloin hän saa tarkempaa tietoa kiinnostuksen kohteesta sekä tarjoaa mahdollisuuden osallistujalle kertoa asiasta enemmän.
Kun vinkkari kerää oppilaiden kortit eri pinoon kuin muiden henkilöiden, hän saa harjoituksen avulla tietoa oppilaista ja heitä kiinnostavista aiheista.

Oppaan liitteenä 2 ovat hankkeessa käytetyt Mitä tykkäät tehdä -kuvat.

Oppilaalle, joka ei halua puhua, voi esittää kysymyksen, johon hän pystyy vastaamaan kyllä tai ei.

Lumipallo

Jokainen kirjoittaa oman etunimen tyhjälle paperille ja rytistää sen palloksi. Seisotaan piirissä. Lasketaan kolmeen ja pallot heitetään yhtä aikaa ilmaan. Jokainen ottaa uuden pallon ja avaa sen. Tarkistetaan ettei paperissa ole oma nimi, vaihdetaan paperi kaverin kanssa tarvittaessa. Etsitään henkilö ja kerrotaan hänelle oma lempiväri. Rytistetään paperit taas palloksi ja asetutaan piiriin. Vinkkari laskee kolmeen ja kaikki heittävät pallot ilmaan. Jokainen ottaa taas uuden pallon ja avaa sen sekä etsii henkilön jonka nimi paperissa on ja kertoo hänelle kenen kanssa asuu. Jatketaan samalla tavalla vielä kaksi heittoa, jolloin kerrotaan paperissa olevalle henkilölle mitä harrastaa tai haluaisit harrastaa (3. heitto) ja mikä on lempipaikka kotona (4. heitto).
Harjoituksen tarkoituksena on rentouttaa tunnelmaa, saada oppilaat kuuntelemaan ja toimimaan vinkkarin ohjeiden mukaan sekä houkutella oppilaat kommunikointiin ja yhteiseen tekemiseen.

Jotta toiminta ei mene liian villiksi, vinkkari ohjeistaa ja näyttää esimerkin joka heitolle oman heittotavan. Esim.: Heitä pallo vasemmasta oikeaan ja sitten vasta ilmaan. / Pomputa palloa yhdessä kädessä kolme kertaa ja heitä vasta sitten ilmaan. / Käännetään selät piiriin päin ja heitetään pallot olan yli. / Heitetään pallo jalan ali.

Oman mielipiteen muodostaminen

Sanaparit

Istutaan tuoleilla piirissä. Jokaiselle osallistujalle jaetaan paperilappu. Keskellä lattiaa on paperi, johon on kirjoitettu kaksi sanaa. Esimerkiksi: Jännitys / Kaveri- ja ihmissuhteet, Seikkailu / Huumori tai Historia / Onnelliset loput. Käydään läpi mitä sanat tarkoittavat esimerkkiä käyttäen. Jokainen laittaa oman paperilapun jommankumman sana kohdalle, kumpi kiinnostaa enemmän.

Sanojen esimerkit voi ottaa nuorten maailmasta, esim. elokuviin, peleihin tai sarjoihin liittyen. Oppilailta voi pyytää myös esimerkit. Kirjoja ja lukemista ei välttämättä tarvitse tässä kohtaa vielä mainita.

Kuvaparit

Huom! Tehtävä on vain oppilaille.

Tehtävää varten vinkkari etsii kuusi kirjan kansi kuvaparia. Kuvaparin kansikuvien tulee olla toisiinsa nähden erilaiset, mutta saman henkiset ja teemaiset tai ne voivat olla vastapari. Valittavissa kansissa kannattaa huomioida oppilaiden ikätaso. Kirjan sisällöllä, tekstityylillä tai luettavuudella ei ole nyt väliä. Nyt katsotaan vain kansikuvia.

Yhdelle sivulle tulee vain yksi kuvapari. Oppilaan helpompi keskittyä muodostamaan mielipidettä, kun edetään yksi kuvapari kerrallaan, eikä muut kuvaparit ole nähtävissä samaan aikaan.

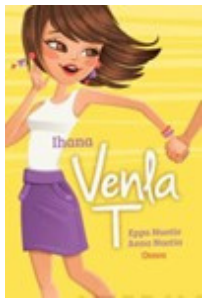

Oppilaille jaetaan kuvapari kerrallaan. Samaan aikaan sama kuvapari heijastetaan taululle. Oppilaita pyydetään ympyröimään kiinnostavampi kirjan kansi kuvaparista.

Vinkkari voi muistuttaa, että tässä harjoitellaan omaa mielipidettä, eikä valintaa tarvitse perustella mitenkään.

Kirjavinkkaukset

Kirjavinkkauksissa tutustutaan monenlaiseen kirjallisuuteen (kertomakirjat, sarjakuvat, tietokirjat). Erityisoppilas muodostaa **käsityksen itselleen mieluisasta luettavasta**; samalla tarkastellaan omia lukutottumuksia ja pohditaan lukumieltymyksiä. Kirjavinkkaus **tukee erityisoppilaan lukijuuden kehittymistä**. Vinkkauksessa saadut kirjavinkit ovat myös **opettajan hyödynnettävissä luokan kanssa** jatkotyöskentelyssä**.**

Kirjavinkkauksessa **kirjat esitellään lyhyesti ja rauhallisesti** tuomatta kiireen tuntua tilanteeseen. Oppitunnin (45 min.) aikana voi vinkata esim. 6 kirjaa. **Vinkkauskirjat valitaan oppilaiden mielenkiinnon mukaan**; aihe, luettavuus ja taitotaso kohtaavat lukijat. Kirjavinkkauksen aikana **oppilailla on oma tehtävä** ja he kokoavat vinkkauksessa esitellyistä kirjoista oman suosikkilistan.

Liitteet 3 ja 4 esittävät kirjavinkkauksen rakenteen sekä vinkatun aineiston etsimisen ja lainaamisen kuvien avulla.

Genrevinkkaukset

Erityisoppilaiden on vaikea ymmärtää termiä kirjallisuuden genret, ja heidän kanssaan voikin puhua esim. kertomakirjojen tyypeistä tai lajityypeistä.

Ennen genrevinkkausta selvitetään, millaiset lajityypit ja aiheet niiden sisällä erityisoppilaita kiinnostavat. Tähän voi käyttää vaikkapa sanapari- tai kansikuvapariharjoitusta.

Genrevinkkaukseen otetaan erityisoppilaiden valitsemien, heitä kiinnostavien aiheiden mukaan kirjoja korkeintaan kahdesta eri lajityypistä yhdelle vinkkauskerralle. Ryhmän opettajaa voi konsultoida sopivan taitotason löytämiseksi. Vinkattavat kirjat voivat olla myös yläkoulua nuoremmille lukijoille kirjoitettuja, kuten Kepler62 -sarja, Maailman viimeiset tyypit -kirjat tai Pax-sarja. Keskeistä on sisällön ja aiheen kiinnostavuus sekä kirjan luettavuus. Tällaista vähän nuoremmille lukijoille suunnattua kirjaa esitellessä ei niinkään kiinnitetä huomiota kirjan henkilöiden ikään, vaan keskitytään tarinan avaamiseen ja henkilöhahmojen kiinnostaviin piirteisiin. Tärkeintä on, että sopiva kirja löytää sopivan lukijan, ja että lukija saa myönteisen lukukokemuksen.

Kirjasta kerrotaan lyhyesti; kertomakirjoissa lukunäytteet antavat erityisoppilaille paremman kokonaiskuvan kirjasta. Jos kirjassa on kuvitusta, sitä esitellään myös. Selkokirjasta voi esitellä esim. dokumenttikameralla myös sisällysluettelon ja henkilöluettelon ja samalla kertoa, miksi selkokirjaa on helpompi lukea kuin tavallista kirjaa.

Erityisoppilaiden osallistaminen vinkkauksen aikana on tärkeää ja sen voi tehdä vaikkapa tehtävän avulla: Vinkkauksen aikana voi täyttää omaa suosikkilistaa tai merkitä valmiiseen vinkkauspohjaan itseä kiinnostavat kirjat. Ehkä vinkkikirjoista voisi tehdä bingopohjan. Tehtävän tekeminen joka tapauksessa parantaa keskittymistä ja auttaa muistamaan mieleiset kirjat. Jos kirjat lainataan kirjavinkkausta seuraavalla kirjastokäynnillä, oma suosikkilista otetaan sinne mukaan. Jos vinkkari on tuonut kirjat lainattavaksi vinkkauksen yhteydessä, voivat erityisoppilaat (ja ope) hyödyntää vinkkilistaa jollain toisella kerralla kirjastossa käydessään.

Jos kirjavinkkauksen jälkeen on suunniteltu lainauskäynti kirjastoon, voi vinkatuista kirjoista ehkä jättää yhdet kappaleet luokkaan tutustuttaviksi kirjastokäyntiin asti. Kun saa vähän vastahakoisen lukijan innostumaan jostain kirjasta, on parasta, jos hän pääsee saman tien selailemaan sitä. Tästä järjestelystä sovitaan ryhmän opettajan kanssa.

Aihevinkkaukset

Kirjavinkkauksen voi rakentaa myös aiheen tai teeman ympärille. Myös tällaisen vinkkauksen kokoaminen alkaa erityisoppilaita kiinnostavien aiheiden selvittämisellä. Apuna voi käyttää esim. Mitä tykkäät tehdä? -harjoitusta tai sanaparien työstämistä. Aiheet on hyvä pitää samantyyppisinä, kuten ”vapaa-aika ja kaverit” sekä ”eläimet ja luonto” tai ”pelaaminen, urheilu ja kamppailulajit” ja ”tekniikka, some ja digi-sekä lautapelit”.

Aihevinkkaukseen valitaan kaksi tai kolme ryhmän erityisoppilaita kiinnostavaa aihetta tai teemaa. Vinkattavat kirjat voivat olla kertomakirjoja, tietokirjoja tai sarjakuvia. Valintaan vaikuttaa paitsi aiheen kiinnostavuus, myös kirjojen luettavuus. Selkokirjat (kertomakirjallisuus ja tietokirjat) ovat mukana myös aihevinkkauksissa. Joistain aiheista voi löytyä myös tietokuvakirjoja tai tietosarjakuvia, joita voi harkita ottavansa mukaan. Tietokirjoja voi valita lasten- ja nuortenosastolta sekä aikuistenosastolta kuten myös sarjakuvia.

Huom! Mangasarjakuvat eivät välttämättä ole erityisoppilaille tuttuja ja niiden lukutapa voi hämmentää.

Aihevinkkauksen aikana teetetään osallistava tehtävä, kuten oman suosikkilistan kokoaminen. Myös aihevinkkauksen kirjat voivat jäädä luokkaan tutustuttaviksi, jos lainauskäynti on suunniteltu toiseen ajankohtaan lähikirjastolle. Tästä sovitaan kuitenkin aina erikseen ryhmän opettajan kanssa.

Joskus ryhmää voi kiinnostaa sellainen aihe, josta ei joko löydy kirjoja tai ei löydy sellaisia kirjoja, jotka sopivat näille lukijoille. Tästä voi keskustella opettajan ja erityisoppilaiden kanssa ja selittää, miksi tietystä aiheesta ei tule kirjoja vinkattavaksi. Tärkeää on, että ryhmän toiveet on joka tapauksessa huomioitu.

Tietokirjavinkkaukset

Tietokirjojen ulkoasut ja aiheen käsittelytavat ovat moninaiset. Niin elämäkerta, keittokirja kuin ratsastusopas ovat tietokirjoja. **Ennen tietokirjavinkkausta pidetään työpajakerta** (45 min.), jossa erityisoppilaat tutustuvat erilaisiin tietokirjoihin ja heitä opastetaan niiden lukemisessa. Materiaalina voi käyttää Mistä tietokirja kertoo -kuvia s.31 ja liite 5. Vielä ei välitetä yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmästä, vaan keskitytään tietokirjojen rakenteeseen.

Kirjastolainen valitsee tutkittavat tietokirjat etukäteen niin, että ne edustavat monenlaisia tietokirjatyyppejä (esim. opas, karttakirja, keittokirja, ennätyskirja, historiateos, luontokirja...). Ennen yhteisen tutustumistehtävän aloittamista kirjastolainen käy läpi tietokirjoista haettavat asiat mallikirjojen avulla heijastaen kirjojen sivut esim. dokumenttikameralla kaikkien nähtäville. Tässä kohtaa on hyvä kertoa, että kaikkia rakenteita ei löydy välttämättä jokaisesta kirjasta; useimmissa on sisällysluettelo, mutta ei ehkä kaikissa, tai jossain kirjassa ei ole ollenkaan tietolaatikoita tai hakemistoa. Kaikista kuitenkin näytetään esimerkki.

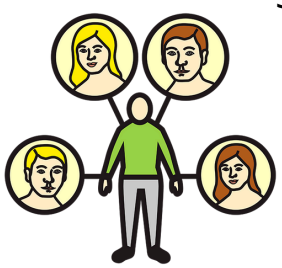

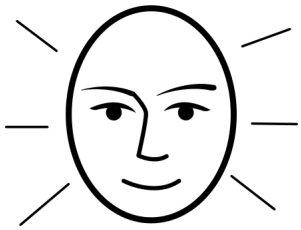

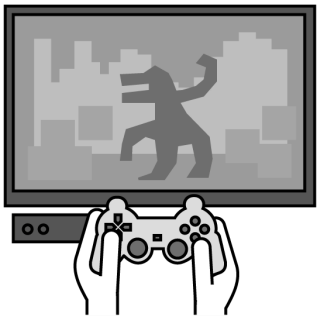

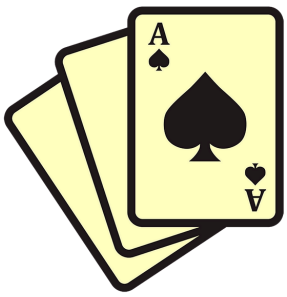

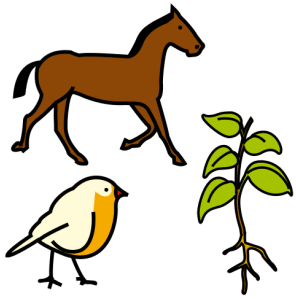

Tietokirjoihin tutustuttamisen voi tehdä samalla kerralla, kun otetaan selvää ryhmää kiinnostavista tietokirjojen aiheista. Aiheiden keräämiseen voi käyttää esim. Mitä tykkäät tehdä? -harjoitusta tai pyytää oppilaita valitsemaan tietokirjojen kansista valittujen parien välillä heitä kiinnostavamman.

Erillisellä kerralla pidettävään tietokirjavinkkaukseen valitaan kahdesta kolmeen ryhmän nimeämää, samantyyppistä aihetta, kuten ”autot, pyörät ja koneet”, ”kalastus, vaellus ja retkeily” tai ”bändit ja räppärit”.

Vinkkaukseen tulevat kirjat voi valita lasten- ja nuortenosastolta sekä aikuistenosastolta; tärkeintä on sopiva aihe ja kirjan luettavuus. Mukaan voi ottaa myös selkotietokirjoja, tietosarjakuvia ja tietokuvakirjoja. Vinkattavien kirjojen määrä on sellainen, että jokaista kirjaa ennättää esitellä rauhallisesti ja kiinnittää huomiota myös kirjan rakenteeseen, varsinkin, jos siinä on jotain lukemisen kannalta huomattavaa. Dokumenttikamera on hyvä apu rakenteen esittelyssä.

Myös tietokirjavinkkauksessa on mukana osallistava tehtävä, kuten omien suosikkien merkitseminen vinkkauskirjalistaan.

Tietokirjavinkkauksessa voi vinkata paksujakin tietokirjoja ja samalla kertoa, että tietokirjaa ei tarvitse kerralla lukea kannesta kanteen. Voi esim. tutustua ensin sisällysluetteloon ja valita sieltä itseä kiinnostavan luvun luettavaksi. Lisää voi lukea toisella kerralla. Matalampi kynnys tekee kirjaan tarttumisesta helpompaa.

Tietokirja muistuttaa koulun oppikirjaa ja on ehkä sen vuoksi vähemmän lukeneellekin erityisoppilaalle tutun tuntuinen ja helpommin lähestyttävä. Tietokirjaa voi myös lukea selaillen ja sisältöjä valikoiden, mikä kertomakirjan kanssa ei toimi. Nämä voivat olla syitä, miksi Lukuvimma -hankkeeseen osallistuneet erityisoppilaat innostuivat erityisesti tietokirjoista ja seurasivat tietokirjavinkkauksia mielenkiinnolla. Joidenkin oli vinkkaustunnin lopussa vaikea laskea kiinnostavaa tietokirjaa käsistään. Vinkatut tietokirjat jäivätkin hankkeeseen osallistuneiden erityisoppilaiden luokkiin tutkittaviksi siihen saakka, että he tulivat kirjastoon lainaamaan tietokirjoja itse.

Sarjakuvavinkkaukset

Sarjakuvat voivat olla mukana genrevinkkauksissa, aihevinkkauksissa tai tietokirjavinkkauksissa, mutta niistä voi koota myös oman vinkkauksensa. Sarjakuvavinkkaus pitää sisällään eri sarjakuvatyylejä edustavia kirjoja, ja niiden avulla esitellään paitsi kuvan ja tekstin hahmottamista tarinaksi, myös sarjakuvissa käytettyä piirustusjälkeä sekä tekstityyliä.

Sarjakuvia voisi ajatella helpoksi luettavaksi, mutta sitä ne eivät välttämättä ole. Sarjakuvan luettavuus ja ymmärrettävyys riippuvat paljon kuvituksen ja tekstauksen selkeydestä sekä niiden koosta ja sijoittelusta kirjan sivulla. Myös mangasarjakuvan lukeminen ”lopusta alkuun” ja kuvaruutujen lukemisen järjestys voivat hämmentää. **Jos lukijalla on aisteihin liittyviä haasteita, lukemisen vaikeutta tai hahmottamisen pulmia, sarjakuvien lukeminen voi olla työlästä.**

Myös ajatus sarjakuvista humoristisina kirjoina voi viedä vinkkaria väärään suuntaan – huumori voi myös olla vaikeata ymmärtää (nepsy-piirteet) ja kaikki sarjakuvat eivät ole humoristisia.

Erityylisiä sarjakuvia voi erilaisten tietokirjojen tapaan tutkia yhdessä oppilaiden kanssa ja käydä läpi kuvituksen ja tekstauksen sekä sarjakuvan lukemisen käytänteitä.

Sarjakuvavinkkaukseen otetaan mukaan helpommin luettavia sarjakuvia ja sarjakuvaromaaneja (esim. Peikkolaakso, Mega hölmö homma, Viimeinen ilta Pumpkinheads) sekä enemmän ponnistelua vaativaa luettavaa (Anne Frankin päiväkirja, Voro, Sapiens, Uzagi Yojimbo) – tutut Akut , Asterixit ja Simpsonit voi ehkä tästä jättää pois.

Sarjakuvia ja sarjakuvaromaaneja vinkkaukseen voi valita sekä lasten- ja nuortenosastolta että aikuistenosastolta.

Kirjastovierailut

Kirjastovierailulla luodaan kirjastosta positiivinen mielikuva. Kirjasto on paikka, johon oppilas on tervetullut oman itsenään ja jossa hänen tarpeitaan otetaan huomioon ja häntä tuetaan niissä.

Kiirjastovierailu on aina räätälöity kullekin ryhmälle yhteistyössä ryhmän opettajan kanssa. Siinä huomioidaan erilaiset kommunikoinnin tarpeet, toimintaa pilkotaan osiin ja toimimiselle annataan aikaa esim. useampi käyntikerta, jolloin kaikkea ei tarvitse sisäistää kerralla. Kirjastolla on vastassa tuttu vinkkari ja muuta henkilökuntaa on informoitu käynnistä.

Ennen kirjastovierailua sitä käydään läpi ryhmän kanssa ja kerrotaan esim. tukikuvia käyttäen kirjastovierailun vaiheet (liite 6). Jos kirjastotila on oppilaille vieras, siitä voi näyttää heille kuvia. Vierailun aikana opetellaan konkreettisesti lainaamista (PIN-koodi), varaamista (harjoittelukortti, jotta voidaan kokeilla kaikki yhdessä) ja varauksen noutamista, lainan uusimista sekä palauttamista.

Kirjastovierailulla hyödynnetään aikaisemmissa tapaamisissa kerättyä tietoa oppilaiden kiinnostuksen kohteista esim. vinkattuja kirjoja. Jos kirjastovierailuja on useampi voi niihin sisältyä lyhyt vinkkaushetki, jossa vinkaus tapahtuu kirjan kansista. Näitä kirjoja voi sitten hyödyntää aineiston etsimisessä ja varaamisessa.

Kirjastovierailu: tietokirjat

Tietokirjavinkkauksen yhteydessä on jo tutustuttu erityisoppilaiden kanssa erilaisiin tietokirjoihin ja niiden rakenteeseen. Nyt tietokirjoihin liittyvällä kirjastovierailulla harjoitellaan erityisesti yleisten kirjastojen luokitusjärjestelmää tietokirjojen osalta, jotta myöhemmin omatoiminen tietokirjojen haku olisi helpompaa.

Vierailu voisi alkaa yhteisellä tuokiolla, jossa käydään lyhyesti ja pääpiirteissään läpi tietokirjojen pääluokat 0 – 9. Tätä varten voi ottaa esim. kuvat oman kirjaston tietokirjahyllyjen opasteista ja tutkia niitä yhdessä. Joitain pääluokkia on ehkä syytä avata hieman enemmän; esim. 0-luokasta voi näyttää, että siellä ovat Guinnessin suuret ennätyskirjat ja 6 -luokasta nostaa kirjaesimerkin jokaisesta alakohdasta (esim. mopokoulun oppikirja, lemmikkiaiheinen kirja, käsityö- tai askarteluopas, keittokirja jne.). Pääluokasta 8 voi vaikka kertoa, että sieltä löytyy Kalevala. Jos 8-luokan kohdalla tuntuu tarpeelliselta, voi tässä käsitellä myös kertomakirjallisuuden 84.2 -luokitusta, joka ehkä on tullut esille kertomakirjallisuudesta puhuttaessa tai genrevinkkauksen yhteydessä.

Tietokirjojen luokittelua hyllyihin voi selventää myös käyttämällä luokkien aiheita kuvaavia tukikuvia (liite 8). Nämä asetellaan omassa kirjastossa esim. luokitusjärjestelmää kuvaavaan opasteeseen, hyllyopasteiden yhteyteen tai molempiin. Tukikuvien käyttöä kannattaa kokeilla ja harjoitella erityisoppilaiden kanssa, koska ne avaavat luokitusta ja hyllyllä olevien kirjojen aihepiiriä paljon paremmin kuin sanallinen kuvaus ja helpottavat huomattavasti itseä kiinnostavan aihepiirin löytämistä. Näin tuetaan tulevaa omatoimista kirjastonkäyttöä.

Pääluokan lisäksi täytyy erityisoppilaiden kanssa selvittää jonkin verran myös alaluokkia, eli mitä tarkoittavat pääluokan jälkeen tulevat numerot. Tähän voi käyttää esim. edellä mainittua 6 -luokkaa ja tutkia yhdessä esimerkkikirjojen avulla, miten numerointi muuttuu, kun alaluokka vaihtuu. Tässä yhteydessä voi myös mainita, että kun mennään etsimään tietokirjoja aikuistenosaston tietokirjahyllyistä, pääluokan jälkeen tulevia numeroita voi olla useita ja luokittelu on tarkempaa – alaluokkia ja siten myös hyllyopasteita on enemmän. Henkilökunnalta saa kuitenkin apua kirjojen hakemiseen, ja mitä enemmän tietokirjojen hakemista harjoittelee, sitä helpommaksi luokittelun ymmärtäminen tulee.

Nyt voidaan lähteä erityisoppilaiden kanssa etsimään tietokirjahyllyistä heitä kiinnostavia kirjoja ja tässä apuna on esim. tietokirjavinkkauksessa täytetty oma suosikkilista.

Opettajaa voi pyytää keräämään suosikkilistat talteen ennen kirjastokäyntiä ja ottamaan ne mukaan kirjastoon, jotta mahdollisimman monelle olisi jo valmiina tiedossa, mitä etsitään. Jos lista puuttuu tai erityisoppilas on ollut poissa tietokirjavinkkauksesta, voi kirjastolainen valmistella kirjastokäyntiä varten suppean suosikkilistan (kansikuvat), josta oppilas voi valita etsittävän kirjan.

Hyllyillä ollaan apuna kirjojen etsimisessä ja tarjotaan aktiivisesti apua. Myös ryhmän opettaja ja mahd. muut mukana olevat aikuiset auttavat. Avun tarvetta kannattaa ennakoida myös työkavereiden suuntaan ja viestiä heille kirjastokäynnistä, esim. asiakaspalvelussa olevan on hyvä varautua siihen, että erityisoppilaat voivat tulla kysymään neuvoja myös häneltä.

Valitut kirjat lainataan lainausautomaatilla (mallilainaus harjoituskortilla) ja viimeistään nyt tarkistetaan kirjastokorttien sekä PIN -koodien tilanne. Jos itselle mieleistä luettavaa ei tällä kertaa ollut paikalla, neuvotaan ja näytetään, miten varauksen voi tehdä asiakaspalvelussa ja verkkokirjastossa. Myös varausten noutopaikka on hyvä varmistaa yhdessä.

Kirjastovierailu ja tietokirjavinkkaus

Kun tietokirjavinkkaus tapahtuu kirjastokäynnin yhteydessä, vinkkauskirjoja voi käyttää apuna tietokirjojen rakenteeseen tutustumiseen. Vinkkauksessa esitellään erilaisia tietokirjatyyppejä ja niistä löytyviä tietokirjojen piirteitä (ks. tietokirjavinkkaus). Tuttujen kirjojen käyttäminen eri yhteyksissä helpottaa asian sisäistämistä; huomiota ei tarvitse jakaa opittavan asian ja uuden kirjan välillä.

Vinkkauskirjojen avulla tutustutaan myös luokitusjärjestelmään ennen kuin lähdetään etsimään itselle mieluista luettavaa tietokirjahyllyistä. Tukikuvat kannattaa ottaa käyttöön kirjojen löytämisen apukeinona ja tutustua kuviin ryhmän kanssa, kuten edellä.

Kirjastovierailu: sarjakuvat

Erityisoppilaita kiinnostavia sarjakuvia löytyy sekä lasten- ja nuortenosastolta että aikuistenosastolta; tutustutaan siis molempiin sijainteihin. Kerrotaan myös, miten sarjakuvat ja sarjakuvaromaanit on järjestetty hyllyyn eli löytyykö teos tekijän nimen mukaan aakkostettuna vai onko sarjakuvasarja aakkosissa sarjan tai päähenkilön nimen mukaan (Aku Ankka, Asterix, Tintti, Nemi jne.).

Sarjakuvavinkkauksen voi pitää myös kirjastolla ja tutustua vinkkauksen jälkeen sarjakuvahyllyihin.
Sarjakuviin tutustuminen on erityisoppilaille helpompi ottaa haltuun, koska ne ovat suppeampi kokonaisuus kuin esim. kirjallisuuden lajityypit. Siksi sen voi liittää kirjastotaitojen opetteluun ja varaamisen harjoitteluun.

Kirjastovierailu: kertomakirjat

Kertomakirjallisuuteen liittyvällä kirjastokäynnillä tutustutaan ryhmän tarpeiden mukaan sekä nuorten että nuorten aikuisten kertomakirjallisuuden sijainteihin lähikirjastossa. Genrehyllyihin sekä selkokirjahyllyyn tutustutaan yhteisesti kiertämällä katsomassa hyllyjen sijainnit; tässä voidaan tutkia myös genrekirjojen ja selkokirjojen selkätarroja ja harjoitella hyllypaikkatunnusten (FAN, SCI, KAU...) merkitystä kirjojen paikantamisessa.

Myös verkkokirjaston hakuja voidaan harjoitella genrekirjoilla ja kiinnittää hakutuloksissa huomiota hyllypaikkamerkintöihin. Hyllypaikkamerkinnät voi käsitellä myös lyhyen yhteisen opastustuokion aikana, ennen kuin lähdetään kiertämään nuorten ja nuorten aikuisten kertomakirjallisuuden sijainteja. Genrehyllyihin voi paikantamisen avuksi kiinnittää lajityyppiä avaavaa kuvitusta sanallisen opasteen lisäksi.

Kun ryhmä tulee kirjastokäynnille kirjavinkkauksen jälkeen, heillä (opettajalla) on mukana vinkkauksessa kerätyt tiedot erityisoppilaita kiinnostavasta luettavasta.

Jos kertomakirjallisuuden vinkkauksessa on mukana sarjakuvaromaaneja, niiden sijainti käydään katsomassa sarjakuvahyllyllä!

Jokainen oppilas lainaa itse valitsemansa kirjan lainausautomaatilla; viimeistään tässä yhteydessä tarkistetaan kirjastokortit ja PIN-koodit. Vinkkari voi aluksi mallilainata harjoituskortilla. Ryhmän opettajaa voi pyytää jo etukäteen ottamaan selvää, puuttuuko oppilailta kirjastokortteja ja/tai PIN-koodeja, jotta kirjastossa on helpompi varautua näiden tekoon. Opettaja voi varmasti myös jakaa hyvissä ajoin ennen kirjastokäyntiä luokassaan sitoutumislomakkeita kotiin vietäväksi ja täytettäväksi niille, joilta kortti puuttuu kokonaan. Hän varmasti myös mielellään kerää lomakkeet talteen ennen kirjastokäyntiä.

Kirjastovierailu: kirjastonkäytön opastus

Kirjastonkäytön opastus suunnitellaan jokaiselle erityisryhmälle erikseen yhteistyössä ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan kanssa sovitaan keskeiset, käynnillä opiskeltavat asiat, joita ei ole liian monta. Vierailun pituus on 90 min, johon sisältyvät ryhmän siirtymiset koululta ja takaisin.

Suunnitteluvaiheessa kannattaa ottaa selvää, millaisia aiempia kirjastonkäytön kokemuksia juuri näillä erityisoppilailla on; osa on käynyt kirjastossa viimeksi kouluryhmän kanssa alakoulussa kun taas toiset käyttävät kirjastoa aktiivisesti vapaa-ajalla perheen kanssa tai itsenäisesti.

Ryhmää voi jakaa tarpeen mukaan kahdelle vierailukerralle ja suunnitella niille erilaiset sisällöt, jos ryhmän lähtötiedot kirjastosta ovat eri tasolla. Näin enemmän harjoittelua kaipaavat saavat tarvitsemansa huomion. Tämä voisi toimia esim. silloin, kun yleisopetuksen ryhmässä on integroituna useita erityisen tuen oppilaita.

Suunnitteluvaiheessa selvitetään, onko oppilailla kirjastokortit ja PIN-koodit (jos ei, sitoutumislomakkeet koteihin open kautta) ja mitä kirjastotaitoja esim. alla olevalta listalta on tarpeen opetella tai kerrata:

- **lainaus- ja palautusautomaatin käyttö**; vinkkarilla harjoituskortti valmiina harjoittelua varten
- **lainauskuitin tiedot**
- **verkkokirjasto ja sinne kirjautuminen**
- **lainojen uusiminen**
- **varauksen tekeminen ja nouto** (harjoituskortti)
- **omatoimikirjastossa sisään kirjautuminen**
- **tiedonhaku** verkkokirjastossa omalla laitteella / kirjaston asiakaspäätteellä
- **aineistojen sijainnit** (myös lautapelit ja digitaaliset pelit, lehdet); **opasteet**
- **kirjasto opiskelupaikkana ja vapaa-ajalla** (tapahtumat)

Kirjastovierailusta ja kirjastonkäytön opastuksesta pitäisi jäädä se mielikuva, että erityisoppilaat ovat tervetulleita kirjastoon ja heitä autetaan mielellään kirjastoon liittyvissä asioissa. Itsenäistä kirjastonkäyttöä tukee toki kaikilla se, että kirjastokortti ja PIN-koodi ovat ajan tasalla samoin kuin lainaamiseen ja palauttamiseen liittyvät taidot.

Sovituilla kirjastokäynneillä paikalla on aina ryhmälle tuttu kirjastolainen. Näillä käynneillä voisi kuitenkin totuttaa oppilaita itsenäiseen asiointiin asiakaspalvelussa ja samalla saada heitä tutustumaan myös toisiin kirjaston työntekijöihin. Tätä varten voisi suunnitella vaikka pieniä tehtäviä, joita he käyvät itsenäisesti tai kaverin kanssa suorittamassa asiakaspalvelussa.

Yhdellä kirjastokäynnillä ei välttämättä ennätä opastaa ja omaksua kaikkea tarpeellista. Ei siis kannata suunnitella liian tiivistä käyntiä, vaan mieluummin käydä hyvin läpi muutama opettajan kanssa yhdessä valittu sisältö. Näkökulma voisi olla siinä, mitkä taidot edistävät erityisoppilaiden itsenäistä kirjaston käyttöä. Joitain kirjastoon houkuttelevat erityisesti lautapelit ja digitaaliset pelit sekä mahdollisuus pelata niitä kirjastotilassa. Entä sitten kirjasto opiskelu- ja vapaa-ajan tilana? Hankkeeseen osallistuneen opettajan sanoin: ”Olisihan se hienoa, jos vaikka harrastuksen alkua odotellessa ei menisi kauppakeskukseen notkumaan, vaan kirjastoon.”

Kun yhteistyö erityisryhmän kanssa on jatkuvaa, voidaan kirjaston käytön opastuksista suunnitella muutaman käynnin kokonaisuus, jonka aikana ennättää käydä läpi ja kerratakin keskeiset asiat.

Liite 1: Tutustumisen rakenne kuvin

Istutaan piirissä. 	Tutustutaan 	Valitse kiinnostava kansikuva.
Peukkupalaute 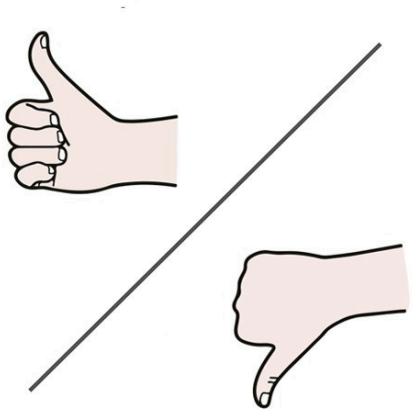		Ohje: Leikkaa kuvat irti. Tee kuvista jono. Halutessa tekstit voi leikata pois. Kuvajärjestys: 1. Istutaan piirissä, 2. Tutustutaan, 3. Valitse kiinnostava kansikuva., 4. peukkupalaute

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

Kerro nimesi.

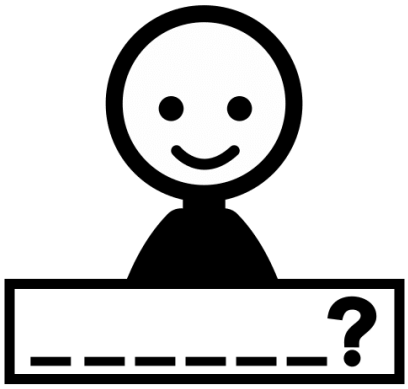

Mitä tykkäät tehdä?

musiikki

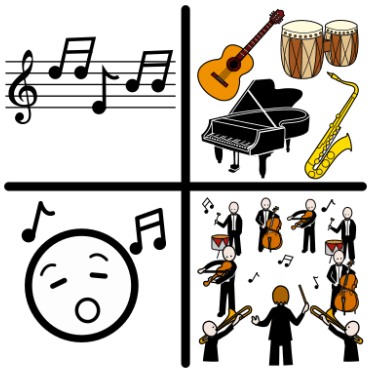

hiihto

konsertti

salibandy

kosketinsoitin

kuunnella

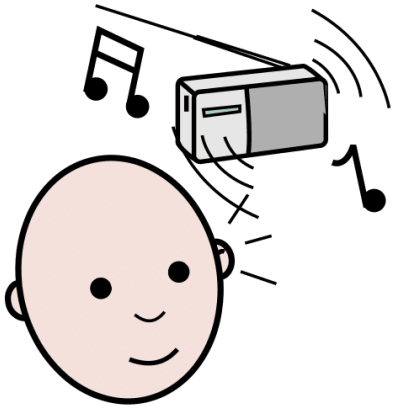

laulaa

lyömäsoittimet

piano

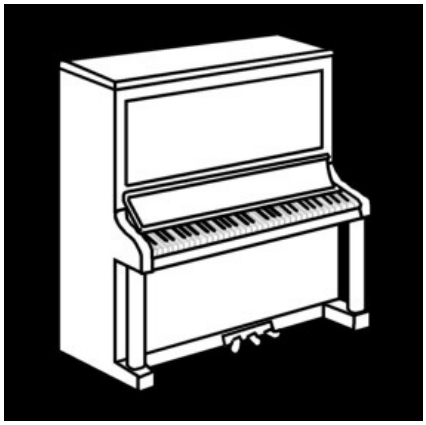

viulu

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

arvausleikki

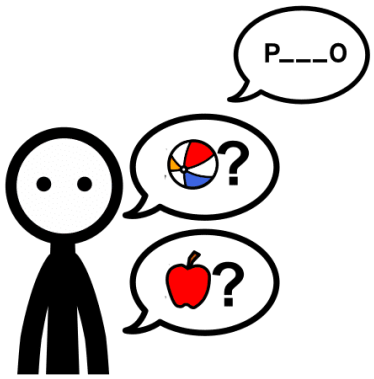

flipperi

ommella

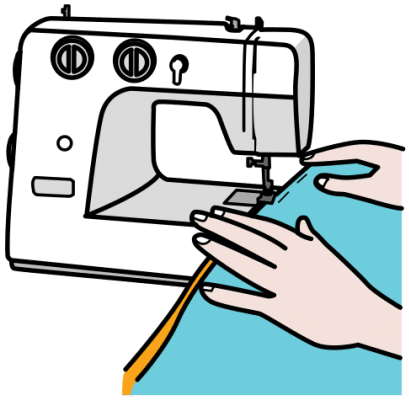

ulkoilla yhdessä

monopoli

muistipeli

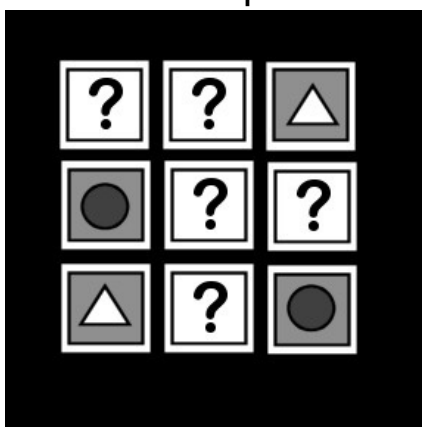

noppapelit

palapeli

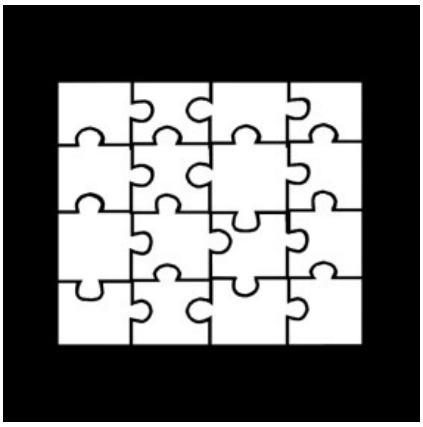

pelikortit

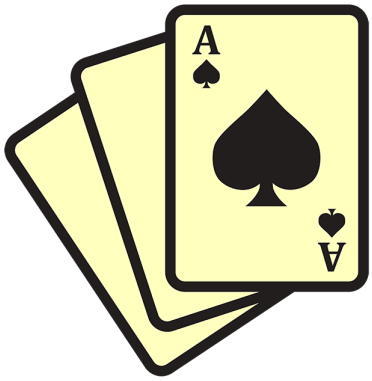

pelata pelikonsolilla

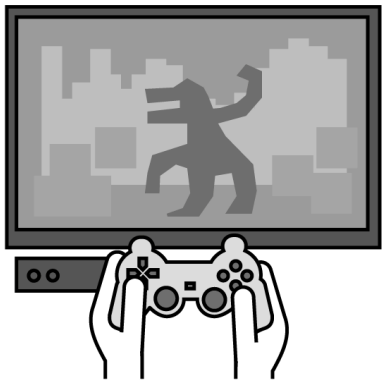

pelata shakkia

petankki

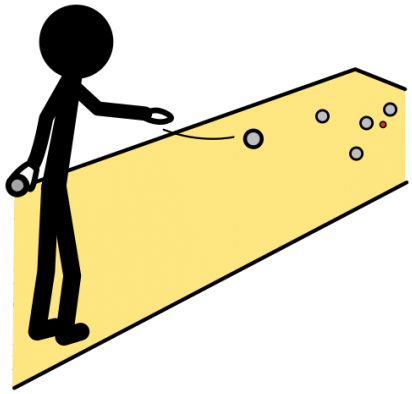

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

pöytäjalkapallo 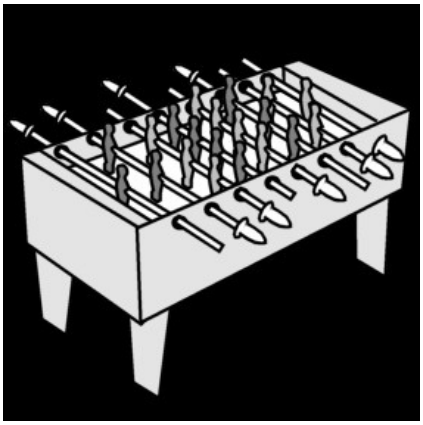	rubikin kuutio 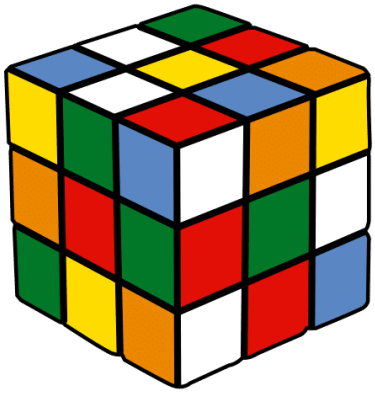	tikanheitto
piirtää 	kuvataide 	jäljentää 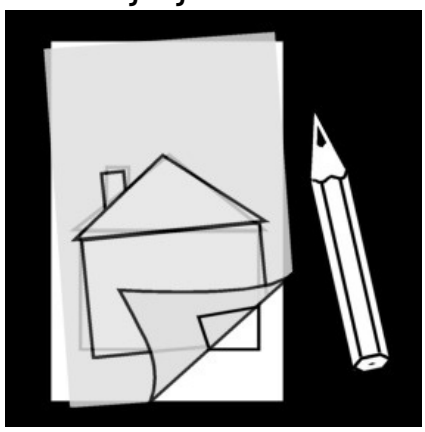
paistaa makkaraa 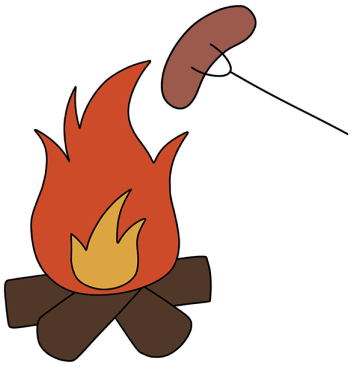	tussit 	pyöräily
puuvärikynät 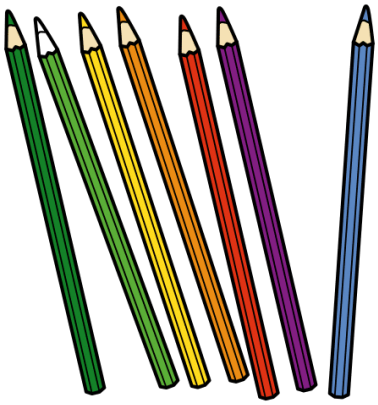	metallityöt 	puutyöt 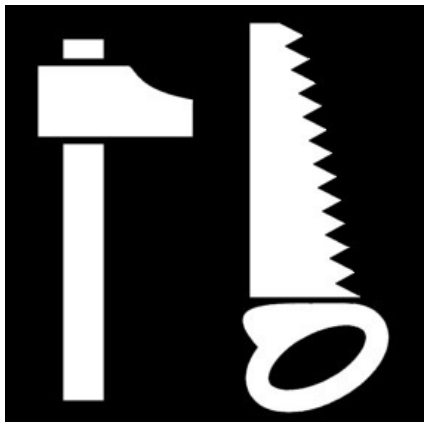

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

graffiti 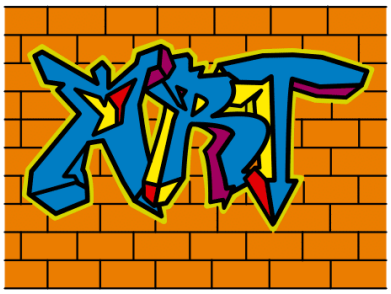	teknologia 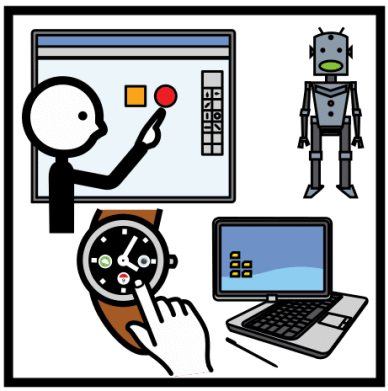	askarrella
huovuttaa 	tekstiilityö 	muovailla
origami 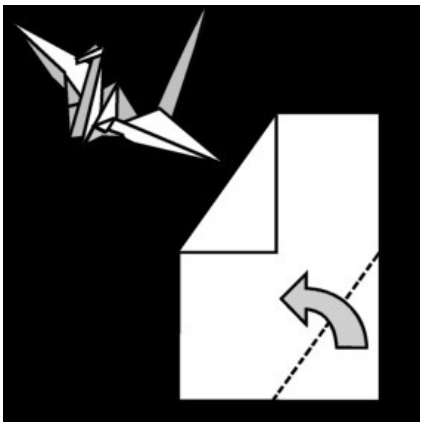	pujottaa helmiä 	savi
olla roolissa 	aikakauslehti 	autokilpailu

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

e-lehti	elokuva 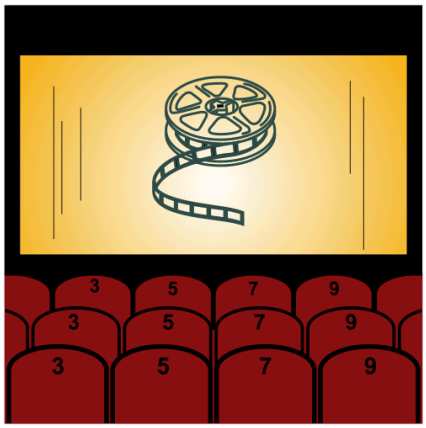	haaveilla 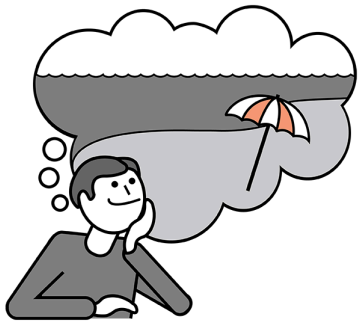
frisbee	jutella	katsoa jalkapalloa
katsoa sarjoja 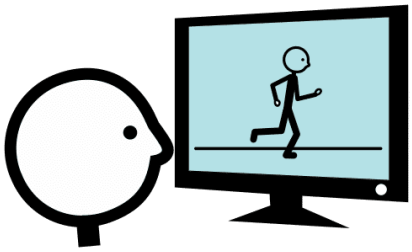	keinu	kiipelily
kulttuuri 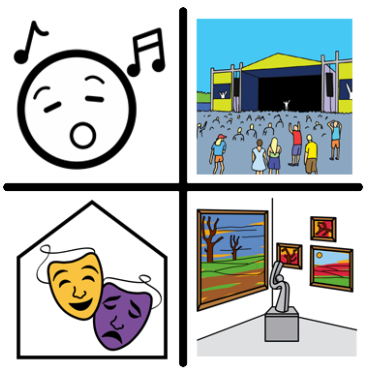	kävellä metsässä	levätä

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

lumikenkäily	matkustaa 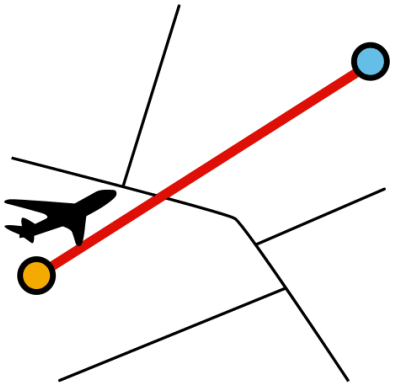	marjastaa ja sienestää
meloa	minigolf	mönkijä
mopo	kotieläimet 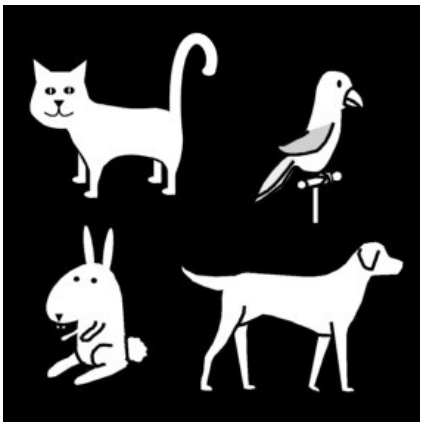	riippumatto 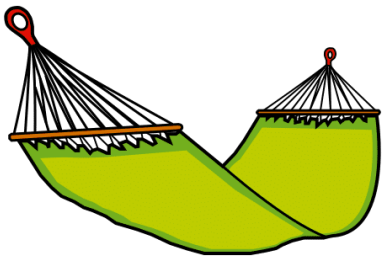
olla perheen kanssa	sarjakuvat	sosiaalinen media

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

suppaus 	käydä tallilla 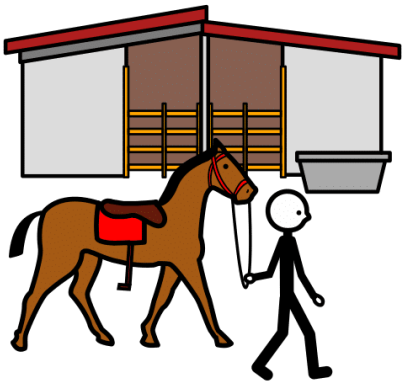	ottaa kuvia 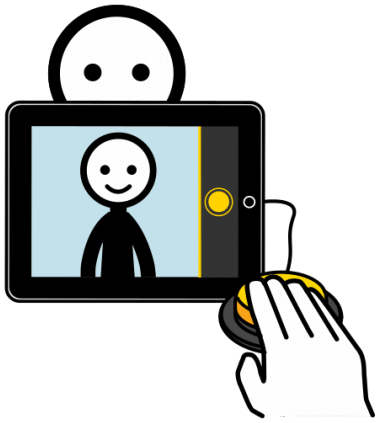
tutkia 	veneily 	akvaario 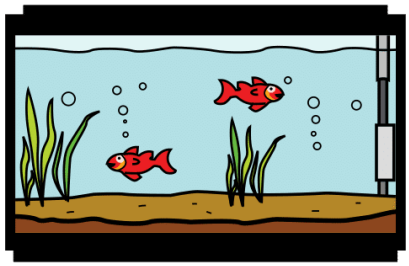
pyöräillä 	luonto ja eläimet 	agility
jutella koiralle 	grillata 	kahvi

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

leipoa	tehdä ruokaa	tee
sauna 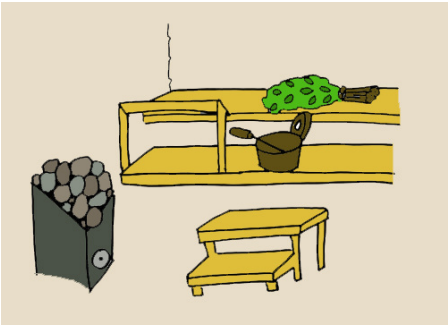	hoitaa kasveja	herkutella 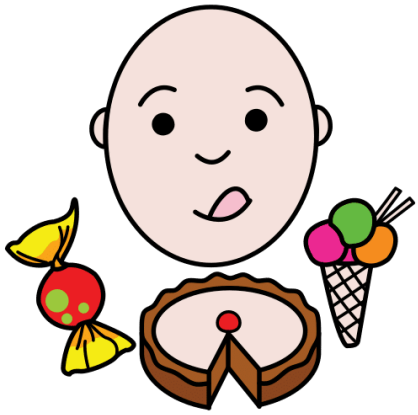
järjestellä	pelikonsoli 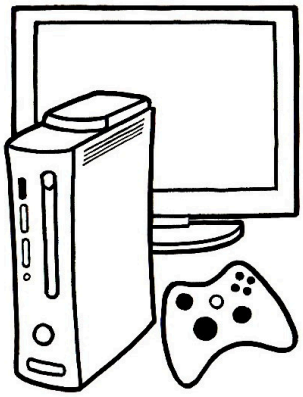	matkustaa
xbox	olla porukalla	tutustua

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

diabolo 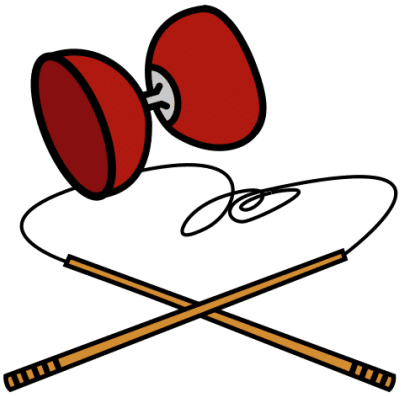	olla kaverin kanssa	käydä kaverin luona
petankki 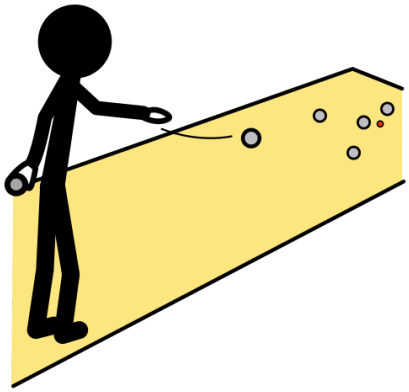	mölkky 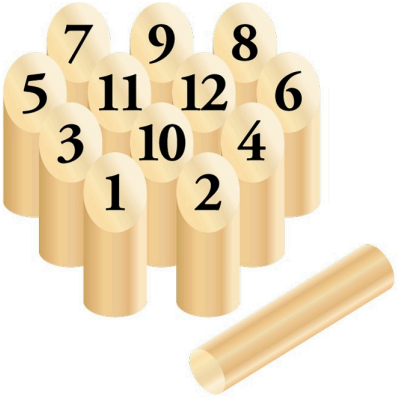	soittaa kaverille 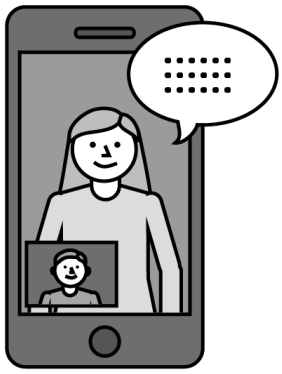
makuupussi 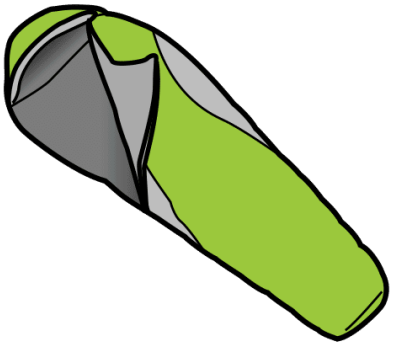	tsätti	seikkailupuisto 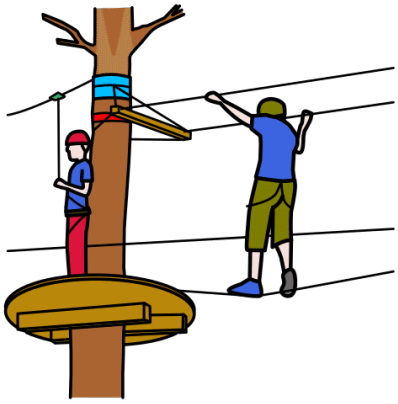
tietokone 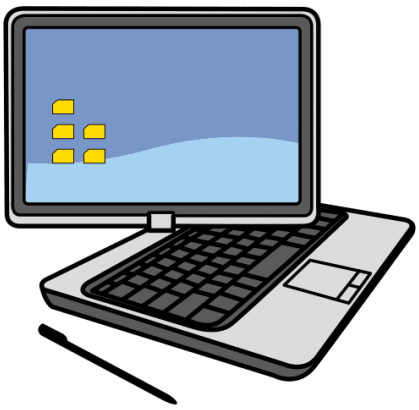	mökki	jääkiekko

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

hevimusiikki	laskettelu	pulkkamäki
lumilautailu	lumiukko	biljardi 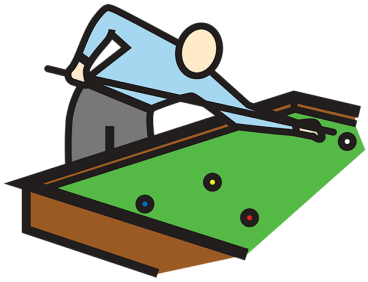
pingis	hip hop	äänikirja
lukea 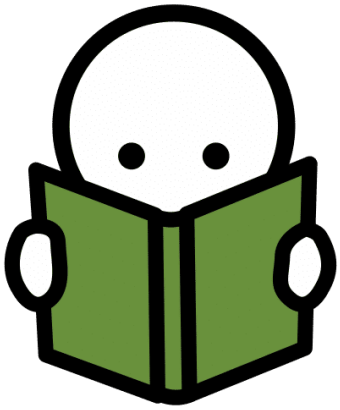	luistella	avantouinti 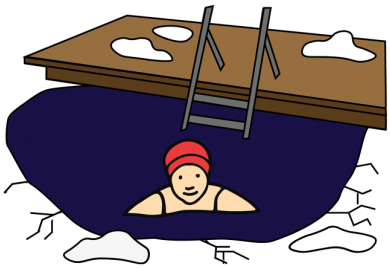

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

pilkkiä 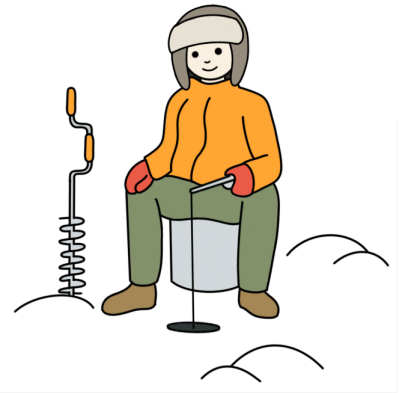	kalastaa 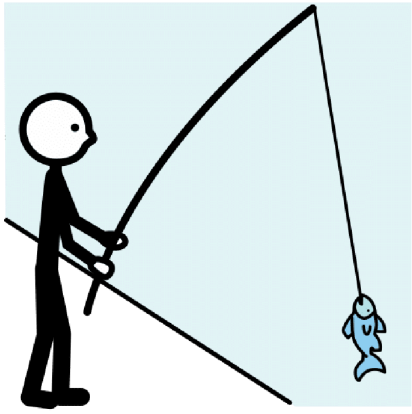	moottorikelkka
lautapeli	pallopelit	kuntosali 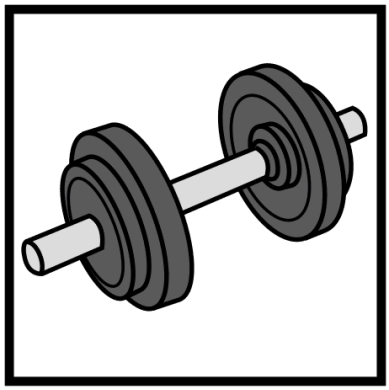
metsä 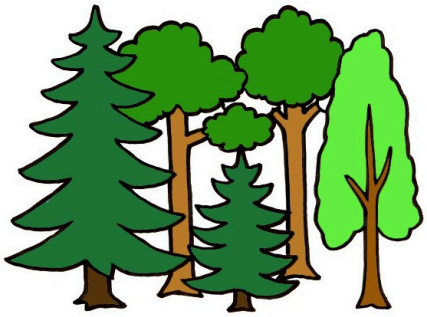	parkour 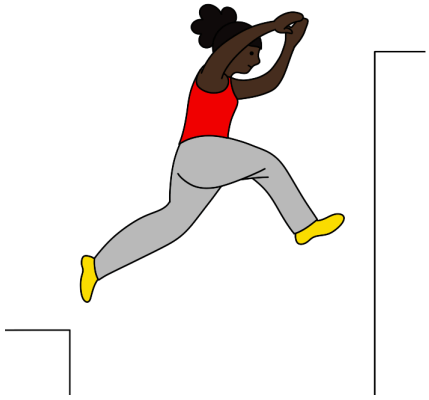	skeittilauta 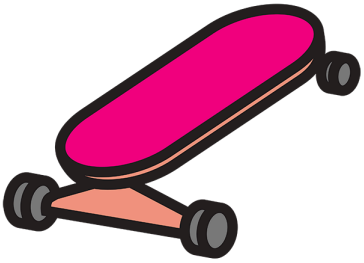
pelikonsoli 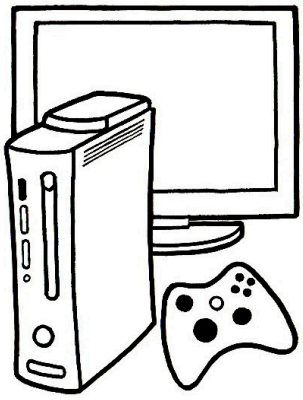	neuloa	xbox

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 2: Mitä tykkäät tehdä? -kuvat

kuunnella musiikkia	kannustaa	retkeillä
uida 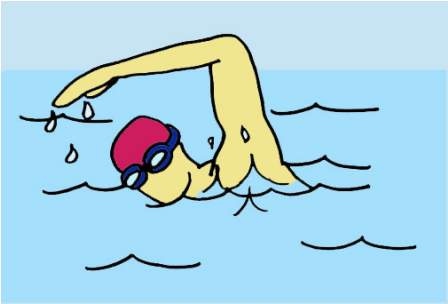	laserpeli	olla hiljaa
olla yökylässä	olla yhdessä tietokoneella	olla kotona 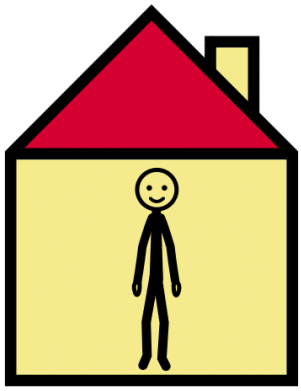
olla kaupungilla	kulkuneuvot 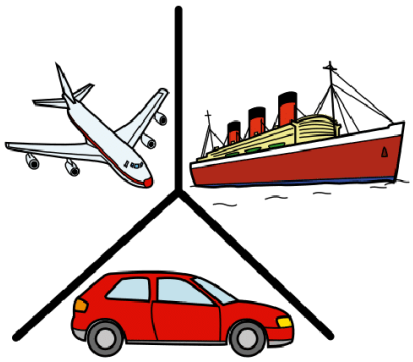	potkulauta 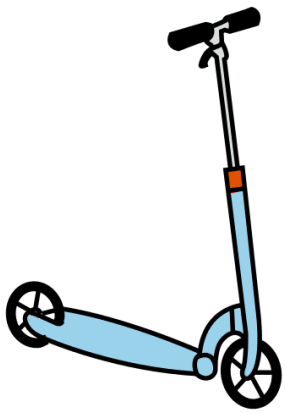

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 3: Kirjavinkkauksen rakenne kuvin

Kirja- 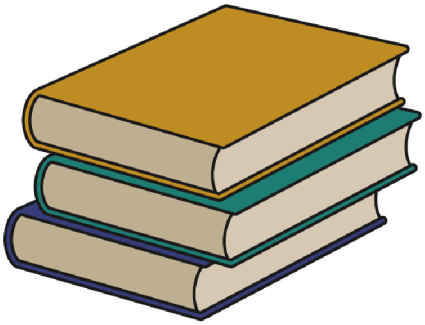	vinkkaus.	Kirjoita kiinnostavan 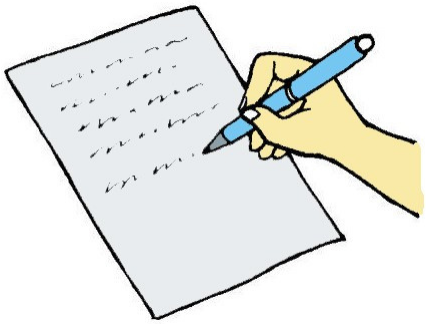
kirjan nimi paperiin. 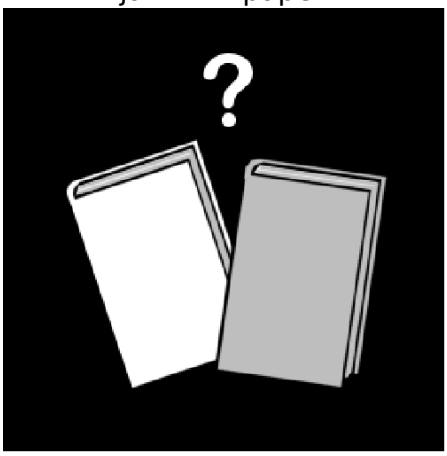	Peukkupalaute 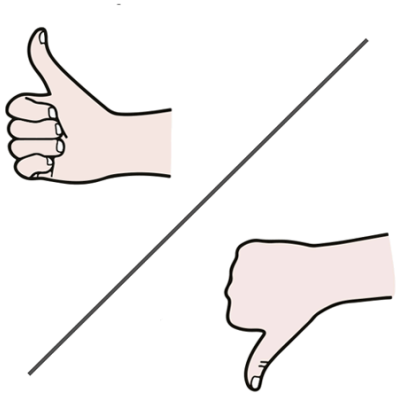	Ohje: Leikkaa kuvat irti. Tee kuvista jono. Halutessa tekstit voi leikata pois. Kuvajärjestys: 1. Kirja-, 2. vinkkaus., 3. Kirjoita kiinnostavan, 4. kirjan nimi paperiin. 5. Peukkupalaute

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 4: Vinkatun aineiston etsiminen ja lainaaminen kuvin

Etsi ja valitse	vinkattu kirja 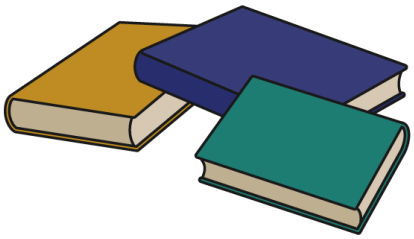	soitin 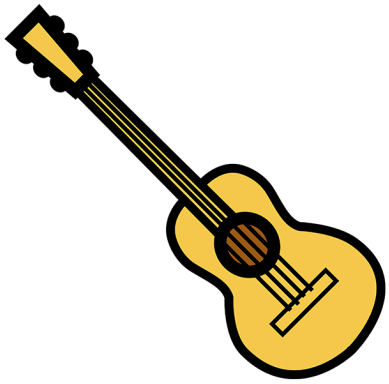
liikuntaväline	videopeli	elokuva

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 4: Vinkatun aineiston etsiminen ja lainaaminen kuvin

lautapeli	lukemisen apuväline.	Lainaa aineisto
PIN-koodia käyttäen.	Palauta aineisto.	Ohje: Leikkaa kuvat irti. Tee kuvista jono. Halutessa tekstit voi leikata pois. Kuvajärjestys:1. Etsi ja valitse, 2.-8. vinkatut aineistot, 3. Lainaa aineisto, 4. PIN-koodia käyttäen. 5. Palauta aineisto.

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 5: Mistä tietokirja kertoo?

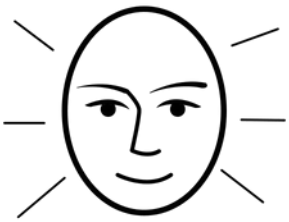

Liite 6: Kirjastovierailu kuvin

Tutustutaan kirjastoon. 	Etsi kiinnostava kirja. 	PIN-koodi
Kirjan lainaaminen 	ja palauttaminen. 	Ohje: Leikkaa kuvat irti. Tee kuvista jono. Halutessa tekstit voi leikata pois. Kuvajärjestys: 1. Tutustutaan kirjastoon 2. Etsi kiinnostava kirja., 3. PIN-koodi, 4. Kirjan lainaaminen. 5. ja palauttaminen.

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 7: Aineiston varaaminen kuvin

Jos kirja 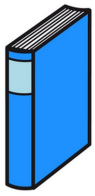	ei	löydy	hyllystä, 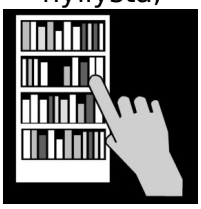		
voit	saada sen	myöhemmin.			
Kirjan voi varata 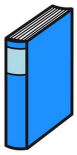	internetistä,	soittamalla tai	asiakas-palvelusta.		
Kirjaudu sisään	https://kuopio.finna.fi	Tarvitset kirjastokortin numeron	ja pin-koodin.		

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 7: Aineiston varaaminen kuvin

Kirjoita	kirjan nimi. 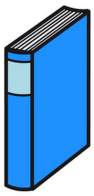	Paina: Varaa teo s	Valitse: Noutopaik ka	Valitse: Tee varau s	
Saat tiedon	kirjan saapumisesta 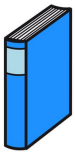	sähköpostilla tai	tekstiviestillä.		
Sinulla	viikko 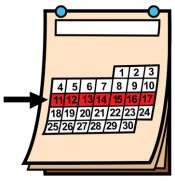	aikaa 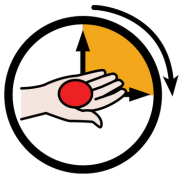	hakea	kirja. 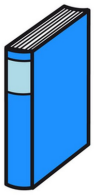	
Jos unohdat,	aikuisten 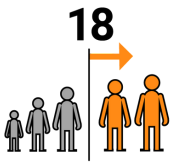	kirjasta menee 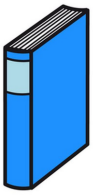	2 € maksu.		

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

0 yleisteokset	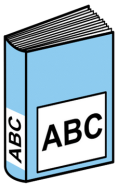				
11 filosofia	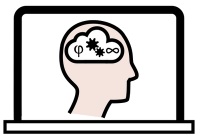				
14 psykologia					
15 rajatieto		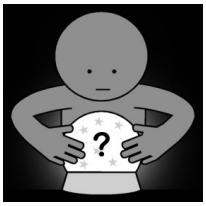			

kuvatyokalu.papunet.net

17 etiikka				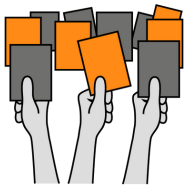	
2 uskonto	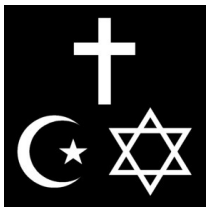				
22 raamattu	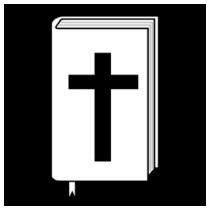				
29 muut uskonnot ja mytologiat	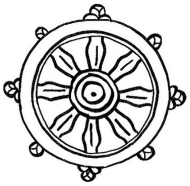		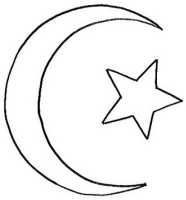	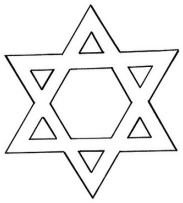	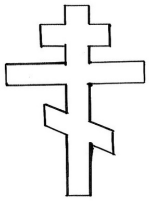

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

3 yhteiskunta					
31 tilastotiede		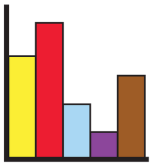			
32 valtionoppi, politiikka					
33 oikeustiede					

kuvatyokalu.papunet.net

34 aluesuunnittelu					
35 hallinto					
36 taloustiede	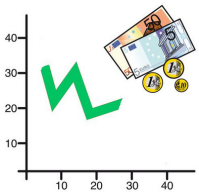				
37 sosiaali-politiikka	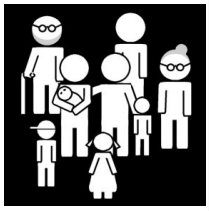				

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

38 kasvatus, opetus, kasvatustiede		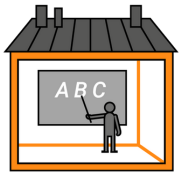		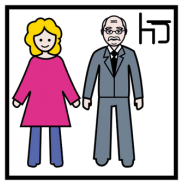	
39 maanpuolustus					
4 maantiede, matkat, kansantiede	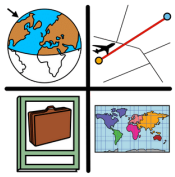				
40 maantiede	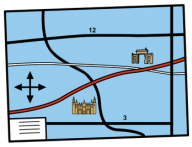	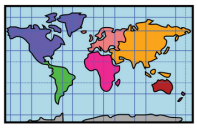			

kuvatyokalu.papunet.net

41 Eurooppa					
42 Suomi	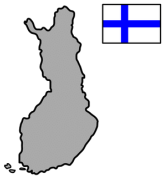				
43 Pohjoismaat					
48 muut maanosat					

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

5 luonnontieteet, matematiikka, lääketiede	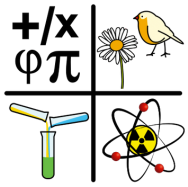				
50 luonnontieteet					
51 matematiikka	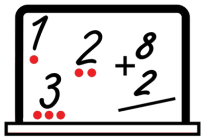	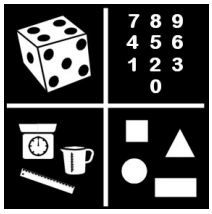			
52 tähtitede					

kuvatyokalu.papunet.net

53 fysiikka	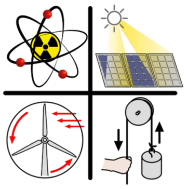				
54 kemia	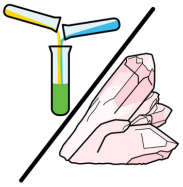				
55 fyysinen maantiede, geologia					
56 biologia	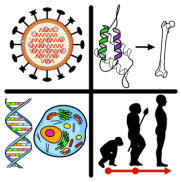				

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

57 kasvitiede	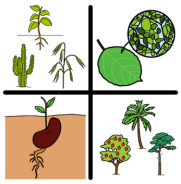				
58 eläintiede	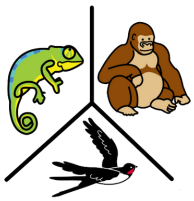				
59 lääketiede, terveydenhoito		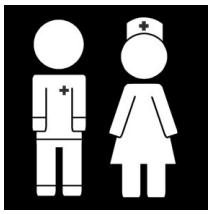		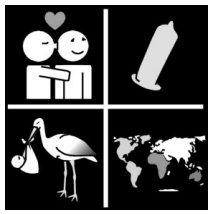	
6 tekniikka, teollisuus, käsityö, metsätalous, kotitalous, liiketalous, liikenne		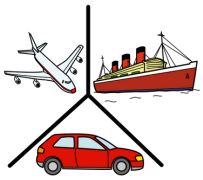	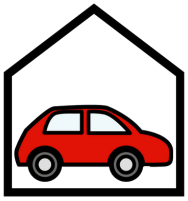		

kuvatyokalu.papunet.net

61 atk, tietotekniikka, tietoliikenne, viestintä-tekniikka	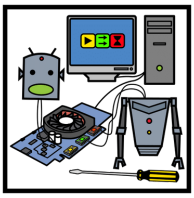	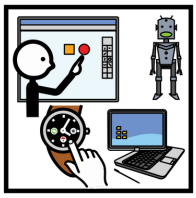			
62 metalli-teollisuus, konetekniikka, liikenne-välineet, sähkötekniikka		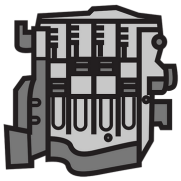		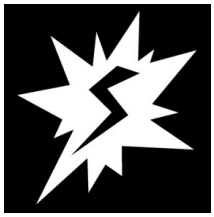	
65 käsityö, kotiteollisuus		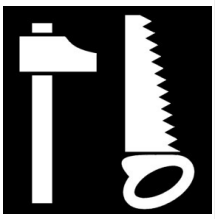	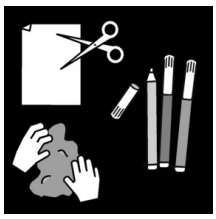		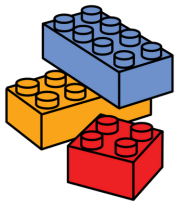
67 maa- ja metsätalous, kotieläinten hoito	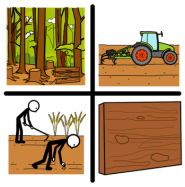	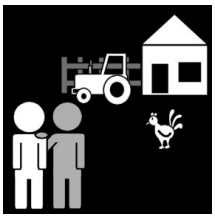			

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

67.4 kotieläinten hoito	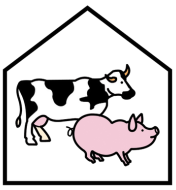	67.41 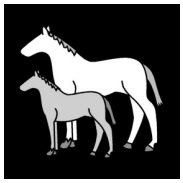	67.451 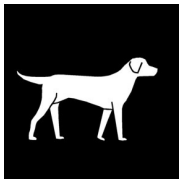	67.452	67.453 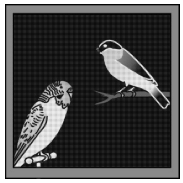
	67.454 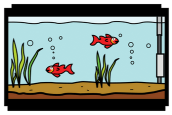	67.455 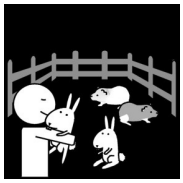			
68 kotitalous, laitostalous					
7 taide, liikunta					

kuvatyokalu.papunet.net

70 taidehistoria					
71 uudet taidemuodot		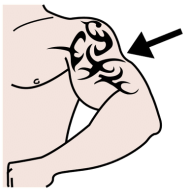			
72 arkki-tehtuuri	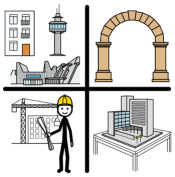				
73 kuvanveisto-taide					

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

74 maalaustaide, piirustustaide					
75 grafiikka, valokuvaus		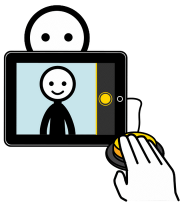			
76 muotoilu, taideteollisuus, taidekäsityö					
77 näyttämötaide, elokuvataide			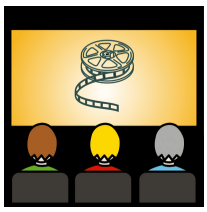		

kuvatyokalu.papunet.net

78 musiikki	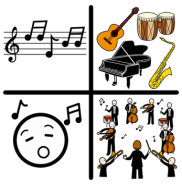				
79 liikunta, urheilu, leikit, pelit					
8 kauno-kirjallisuus					

kuvatyokalu.papunet.net

Liite 8: Luokituskuvat

81 kansanrunous					
88 suomalais-ugrilaiset kielet					
89 muut kielet	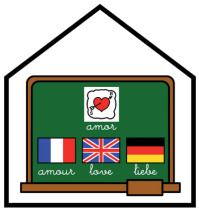				
9 historia	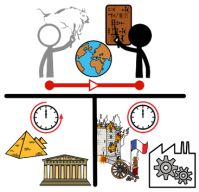		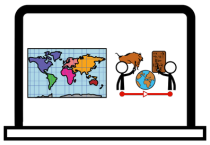		

kuvatyökalu.papunet.net